

ROZVOJOVÝ POTENCIÁL OBCÍ V OKOLÍ NEZIDERSKÉHO JEZERA

DEVELOPMENT POTENTIAL OF SETTLEMENTS AROUND THE NEUSIEDLER SEE

Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D.
doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.

Katedra regionálního rozvoje. Institut regionálního rozvoje.
Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, Lindnerova 575/1, Praha 8
mpondelicek@gmail.com, vladimira.silhankova@ambis.cz

Klíčová slova:

pohraniční regiony, rozvojový potenciál, mapování území, Neziderské jezero, zelený pás

Keywords:

Border regions, development potential, territorial mapping, Neusiedler See, Green Belt

Abstrakt:

Příspěvek se zaměřuje na problematiku rozvojového potenciálu specifického pohraničního území (území bývalé železné opony, dnes Zeleného pasu) mezi Maďarskem a Rakouskem v okolí Neziderského jezera – NP Neusiedler See a Ferto-Hanság. Na základě týdenního terénního zkoumání studenty Institutu regionálního rozvoje VŠ AMBIS, které bylo provedeno v červnu 2018 v území samém, byly analyzovány rozvojové předpoklady a rozvojové problémy a vytvořen soubor návrhů opatření rozvoje tohoto území.

Abstract:

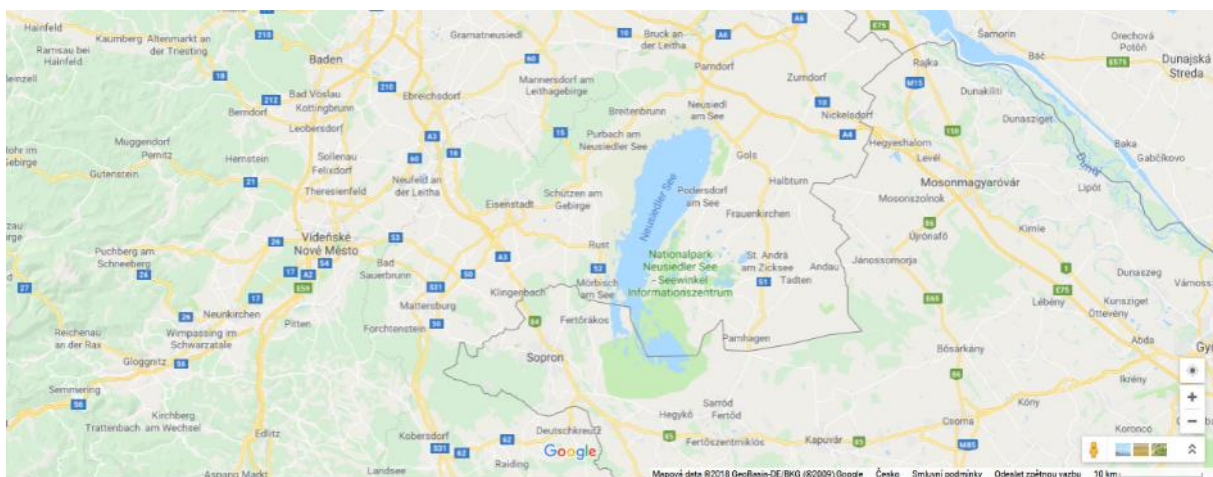
The contribution focuses on the issue of the development potential of the specific border area (former Iron Curtain Territory, today Green Pass) between Hungary and Austria in the area around the Neusiedler See – NP Neusiedler See and Ferto-Hanság. On the basis of a weekly field survey of the students of the Regional Development Institute of AMBIS, which was carried out in June 2018 in the territory itself, the development assumptions and development problems were analyzed and a set of draft measures for the development of this territory was developed.

Úvod

Fenomén Neziderské jezero (Neusiedler See) je jediné středoevropské „stepní jezero“, mírně slané (směs solí, včetně draslíku), dlouhé 33,5 km a široké cca 12 km o maximální hloubce 1,8 metru, které ovšem jezero málokde dosahuje. Rozloha jezera je podle vodní hladiny přibližně 315 km², z toho leží 240 km² v Rakousku a 75 km² v Maďarsku. Jezero je bezodtoké a téměř i bez přítoků, napájí ho říčka Wulka, voda z podzemních pramenů a umělých kanálů, z nichž je největší Raaba kanál, kterým se jezero na jaře zpravidla doplňuje. Jezero je téměř celé obklopeno rákosovým litorálním pásmem, které vytváří jedinečný biotop pro místní faunu. V okolí jezera jsou reliktní mokřady, prameniště, úhory, zbytky dubových lesů, lužních lesů, pastviny, louky a solná vysychavá jezírka. (Nationalspark Neusiedler See, nedatováno)

Větší část jezera, jak již bylo uvedeno, leží v Rakousku, ve spolkové zemi Burgenlandsko (součástí Rakouska od roku 1919, kromě města Soproni). Jižní část území a rozsáhlé mokřady, které z jezera zbyly po jeho vysoušení od 17. století, jsou pak v Maďarsku v župě Győr-Moson-Sopron. Jezerem tedy po celou 2. polovinu 20. století procházela železná opona, jejímž důsledkem byl nastaven značně rozdílný vývoj a přístup k ochraně přírodního prostředí jezera i k rozvoji turismu v dané oblasti. Dnes je oblast integrální součástí Zeleného pásu (Green Belt) přírody jdoucího v místě železné opony od Norska až po Řecko.

Obrázek 1: Mapa širšího regionu

Zdroj: Google mapy

Oblast kulturní krajiny kolem Neusiedlerkého jezera byla 13. prosince 2001 zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO a tím byl panonskému stepnímu jezeru a části jeho okolí přiřknut „neobvyklý zájem a hodnota pro celé lidstvo“. Na obou stranách hranice byly již dříve vyhlášeny bratrské bilaterální národní parky. Rakouský Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel má rozlohu 9 690 ha a maďarský národní park Nemzeti park Fertő – Hanság představuje 23 730 ha chráněného území (i mimo přímý dotyk s jezerem). Parky obklopuje kulturní krajina, kde je provozováno zemědělství a okrajově lesnictví. Význam národních parků je v bohaté druhové rozmanitosti - biodiversitě, kdy se zde potkávají druhy z alpských, panonských, středozemních i severních oblastí Evropy. Jezero je důležitým hnízdištěm a odpočinkovým místem pro ptáky (shromaždištěm na tahu), hnízdí zde asi 300 druhů ptáků. (Nationalpark Neusiedler See, nedatováno)

Cílem práce bylo analyzovat rozvojové předpoklady a rozvojové problémy vybraného území, zejména s ohledem na rozvoj cestovního ruchu v oblasti. Práce je založena na vlastním terénním mapování v rámci terénního cvičení studentů magisterského studijního programu Management rozvoje města a regionů Vysoké školy regionálního rozvoje a Bankovního institutu - AMBIS.

Terénního cvičení se zúčastnilo 23 studentů a dva členové akademického doprovodu. K vlastnímu mapování byly vybrány tři skupiny obcí vždy jedna na maďarské straně hranice a paralelně jedna v Rakousku. Jde o obce se specifickými funkcemi: obce „parkové“ tj. obce, v nichž sídlí správa národního parku - v Rakousku Illmitz a v Maďarsku sídelní útvar sestávající z obcí Sarród a Fertőd, dále obce „lázeňské“ – maďarské Hegykő a rakouský Frauenkirchen s luxusními lázněmi St. Martin Therme a obce s přístavy na jezeře - Fertőrákos v Maďarsku a Morbisch v Rakousku. Každou obec mapovala čtyřčlenná skupina studentů pod

vedením akademických pracovníků školy. Mapovalo se přes den od 10 do 16 hodin, za příznivého počasí a teplot odpoledne až přes 30 °C. Skupiny měly k dispozici mapu území obce v měřítku 1:10 000, do které vynášely sbírané údaje o občanské vybavenosti, dopravní a technické infrastruktuře, veřejné zeleni a další, vše podle mapovacího klíče. Na základě výsledků mapování, informací zjištěných z veřejně dostupných zdrojů a také přímo v obcích např. na různých informačních tabulích nebo rozhovory s občany (zejména na rakouské straně) byla pro každou obec vytvořena SWOT analýza a navrženy možné rozvojové aktivity obce.

1. Percepce území a jeho rozvojové možnosti

Součástí cvičení bylo porovnání maďarské a rakouské strany hranice a zjišťování vnímání - percepce obou stran hranice a jejich rozdílů. Studenti účastníci se terénního cvičení zpracovali celkem 4 asociační analýzy percepce prostoru, a to samostatně pro maďarskou a rakouskou stranu, dále komparativní analýzu obou stran hranice a nakonec komparativní analýzu kvality přírodního prostředí. Analýzy byly prováděny a hodnoceny přímo na místě. Asociační analýzy byly vyhodnoceny shlukovou metodou s následujícími výsledky. (více k metodám mapování in Pánek, Pászto, 2016, Buzan, 2007, Šilhánková a Pondělíček, 2017) Výsledky byly zpracovány ze 25 odpovědí (23 studentů + 2 akademičtí pracovníci).

1.1. Percepce maďarské strany hranice

Na maďarské straně hranice bylo nejčastěji zmíněno město Šoproň, které se v různých podobách objevilo celkem 37x tj. v průměru 1,5x v každé odpovědi. Z toho jmenovitě kostely byly zmíněny 11x tedy celkem téměř v každé druhé odpovědi a historické budovy 6x. Druhým zmiňovaným prvkem bylo jezero, které se objevilo 24x (tedy jen jeden účastník asociačního testu si na něj nepamatoval) a z toho bylo samostatně 11x zmíněno bahno ve vodě, které doprovází koupající se turisty na maďarské straně jezera (hloubka průměrně 0,8 m). Jen o jeden záznam menší výskyt odpovědí, tj. celkem 23x měli ptáci, kteří vytváří významný kolorit maďarské strany Neziderského jezera. Zajímavé je, že jmenovitě byly 7x zmíněny labuť, byť pro Neziderské jezero vůbec nejsou charakteristické a zde „ikonické“ husy (jsou součástí obou znaků NP) se v odpovědích objevily jen 4x. Z dalších četnějších asociací lze dále jmenovat lázně – 12x a rákosí – 11x. Ambivalentně byla hodnocena vybavenost a její kvalita, která se 9x vyskytla jako pozitivně hodnocená a 8x jako negativně hodnocená. Z dalších zajímavých postřehů na maďarské straně hranice lze jmenovat dálku, divočinu, odvahu a připomínku osídlení krajiny Kelty.

1.2. Percepce rakouské strany hranice

Rakouská strana hranice (zemědělsko-turistická) byla nejčastěji charakterizována ptáky, kteří se objevili ve 35 analyzovaných položkách (tj. opět je více než jednou zmínil prakticky každý druhý respondent) s tím, že jednou byl explicitně zmíněn jen jejich zpěv. Z toho „ikonické“ husy byly jmenovány 14x a čápi 8x. Samotné jezero, byť je z této strany hranice mnohem lépe viditelné i přístupné, bylo zmíněno 14x a puszta (step - louky a květiny) celkem 13x. Shodně 11x se vyskytla asociace národního parku včetně budovy jeho správy. U vinic opět shodně 10x, pak byl zmíněn pořádek a cyklistika. Z dalších zajímavých postřehů je třeba zmínit barevnost, rozmanitost, pompéznost a starší obyvatelstvo.

Při hodnocení typů odpovědí se vyskytly i výrazné osobnostní rozdíly respondentů od těch, kteří asociovali jasně stanovené lokality a vytvořili tak de facto seznam geografických názvů

navštívených míst (Šoproň, Frauenkirchen, apod. ...) až po vysoce abstraktní asociace jako jsou dálka, zpěv či barevnost.

1.3. Percepce rozdílů na maďarské a rakouské straně hranice

Další asociační analýza byla zaměřena na vnímání rozdílů mezi oběma sledovanými územími. Jako nejvýraznější rozdíl byl zmíněn stav silnic, a to 17x (samozřejmě ve prospěch stavu silnic na rakouské straně hranice). Na pomyslném druhém místě se s 16-ti záznamy objevilo množství, struktura, vybavenost a dostupnost obchodů a jako třetí se 14-ti záznamy stav a vybavenost obcí (opět obojí ve prospěch rakouské strany hranice). Na 4. – 5. pozici pak byla zmíněna komunikativnost a jazyková vybavenost lidí a způsob vedení elektrického vedení, kde se studenti obzvláště podívovali převěsům a doslova „změti“ kabelů v maďarských vesnicích. Posledním čteněji zastoupeným rozdílem byl 8x se opakující rozdíl v přístupu v oblasti cestovního ruchu jako byla např. ochota personálu obecně ve službách. Celkově byla maďarská strana hodnocena jako výrazně zaostalejší, a to nejen ve srovnání se stranou rakouskou, ale i v porovnání k české současné realitě.

Další rozdíly, které se v této části asociační analýzy objevily, byly jednak rozdíly v oblasti přírodního prostředí – rozdílný vzhled a funkce jezera na rakouské straně (volná vodní hladina a rekreační využití) a na maďarské straně (mělko, rákosí a přírodní prostředí národního parku) a dále pak rozdíly v architektuře – vysoký podíl lidové architektury v Maďarsku a modernost v Rakousku.

1.4. Asociace step vs. jezero

Jak již bylo zmíněno výše, poslední provedenou asociační analýzou byla percepce přírodního prostředí charakterizovaná jako rozdílové percepce dvou vůdčích prvků v území, a to stepi (puszty) a jezera. Výsledky přehledně shrnuje následující tabulka:

Tabulka 1 Srovnání asociací na téma „step vs. jezero“

Pořadí	Step		Jezero ¹	
1.	Prostor, rovina, pustina	8x	Voda	7x
2.	Louky (tráva, květiny)	7x	Vítr a vlny	6x
3.	Sucho	3x	Ptáci	3x

Zdroj: vlastní zpracování

Jako celkově signifikantní je možné stanovit asociační dvojici „sucho“ vs. „voda“.

2. Mapovací technika a způsob tvorby mapovacího klíče

2.1. Mapovací technika

Pro mapování v rámci terénních cvičení jsou běžně využívána data Základní mapy České republiky 1:10 000 (ZM 10). Vzhledem k tomu, že mapované obce, resp. řešená zastavěná území leží v zahraničí, bylo nutno zvolit jiný kartografický podklad, neboť rozsah ZM 10 končí na českých hranicích. Jako podklad pro terénní mapování byla proto zvolena mapová data z aplikace Open Street Map.

¹ Za skutečně pozoruhodnou je možné označit asociaci k tématu „jezero“ s odpovědí „Ladožské“.

OpenStreetMap je projekt, jehož cílem je tvorba volně dostupných geografických dat a následně jejich vizualizace do podoby topografických map (např. silniční mapa, turistická mapa, cyklomapa) a navigování v nich. Pro tvorbu geodat se jako podklad využívá záznamů z přijímačů GPS (např. tzv. Dataloggerů) nebo jiné, zpravidla digitalizované mapy, které jsou licenčně a kvalitativně kompatibilní. Projekt byl založen v roce 2004 a využívá kolektivní spolupráce spolu s koncepcí Otevřeného software. Data jsou poskytována pod licencí Open Database License (*RWeait*). OpenStreetMap byl inspirován projekty jako je například Wikipedie, tzn. přispívat může každý. Projekt umožňuje jednoduchou editaci dat, uchovává kompletní historii provedených změn, výsledky práce jsou dostupné veřejnosti. Projekt využívá a vyvíjí vlastní souborový formát pro vektorová geodata postavený na XML. Jako referenční souřadnicový systém je použit WGS 84 (Rapant, 2002), pro rychlou a jednoduchou vizualizaci dat pak často Mercatorova projekce.

Data OpenStreetMap jsou systematicky pořizována dobrovolníky pomocí ručních GPS přijímačů (viz obr1.) GPS data jsou poté zpracována na počítači v editační aplikaci a posléze nahrána do globální databáze OpenStreetMap. Mapovat lze při procházkách, na kole, v autě apod.

Nedávné zpřístupnění leteckých a družicových snímků a dalších dat z komerčních či veřejných zdrojů přispělo ke zrychlení a zpřesnění mapových podkladů, např. využití půdy. Jsou organizovány tzv. *mapping parties* (jinak *mapathony*) zaměřené na skupinové mapování dané oblasti.

Veřejné zdroje dat

Řada vládních organizací již uvolnila svá data pod licencí kompatibilní s OpenStreetMap. Velká část těchto dat pochází z USA, kde federální úřady poskytují často data jako veřejné dílo. Mezi takové zdroje patří např. satelitní snímky, které lze použít kvůli malému rozlišení pouze pro ověření dat nebo kreslení rozsáhlých objektů, v České republice je to např. katastrální mapa z produkce ČÚZK.

Komerční zdroje dat

Některé komerční firmy se rozhodly část svých dat poskytnout pro potřeby OpenStreetMap, např. společnost Automotive Navigation Data (AND) poskytla kompletní silniční síť Evropy. Koncem roku 2010 se rozhodl Bing, patřící společnosti Microsoft, že uvolní používání jejich satelitních snímků pro účely obkreslování v OpenStreetMap. V roce 2014 poskytla pro mapování družicové snímky společnost Mapbox. Ta získala fotografie od firmy DigitalGlobe, se kterou již dříve spolupracovala na získávání snímků pro potřeby Humanitarian OpenStreetMap Teamu (tzv. Humanitární mapování v rizikových oblastech). V Česku poskytla společnost HELP SERVICE - REMOTE SENSING projektu úplnou síť silnic 1. a 2. třídy.

Mapování v terénu je realizováno pochůzkou a jedná se spíše o terénní šetření, neboť základní terénní prvky jsou již jednoznačně identifikovány v podkladové mapě. Na základě značkového klíče se v terénu vyhledávají prvky a objekty, důležité pro rozvojový potenciál obce. Tyto prvky se zakreslují do černobílého tisku mapového podkladu několika způsoby v závislosti na hustotě mapovaných prvků na dané ploše:

- Zákres prvků dle značkového klíče s využití barev.
- Zjednodušený zákres prvků jednou barvou (bod, linie, plocha (obrys) bez použití značkového klíče), jejich očíslování a vytvoření legendy dle čísel.

Takto vznikne pracovní mapa, která po naskenování na velkoformátovém skeneru a georeferencování na digitální mapovou předlohu, bude využita jako podklad pro digitalizaci mapovaných prvků v geografickém informačním systému (GIS), např. v SW ArcGIS nebo QGIS. Digitalizací prvků vzniknou vektorová data, spojená s databází dalších (negrafických) informací, která budou využitelná pro různé analýzy a rozvojové projekty.

2.2. Značkový klíč

Pro zakres prvků, důležitých pro rozvojový potenciál obce neexistuje normovaný značkový klíč – jedná se o tématickou mapu. Byl proto vytvořen pro práci unikátně s tím, že bude v praxi ověřen a dále případně upraven či pro další obdobné mapovací práce verifikován. Pro vytvoření mapovacího klíče byly využity Principy a pravidla územního plánování v oblasti mapování dat pro Územně analytické podklady (ÚÚR, 2016 a 2017) a vlastní starší práce (např. Šilhánková, Pondělíček, 2012). Některé prvky jsou součástí map velkého a středního měřítka (cyklo/turistické trasy, sakrální stavby, památníky, zastávky dopravní obslužnosti...), pro ně jsou již vytvořeny mapové značky. Ostatní prvky jsou tzv. tematické, pro ně byly vytvořeny nové mapové značky (např. turistická atraktivita, mobiliář, historický objekt...).

Značkový klíč byl koncipován tak, aby obsahoval pouze 5 barev (černá, červená, žlutá, zelená, modrá) a značky jednoznačně identifikovaly mapovaný prvek.

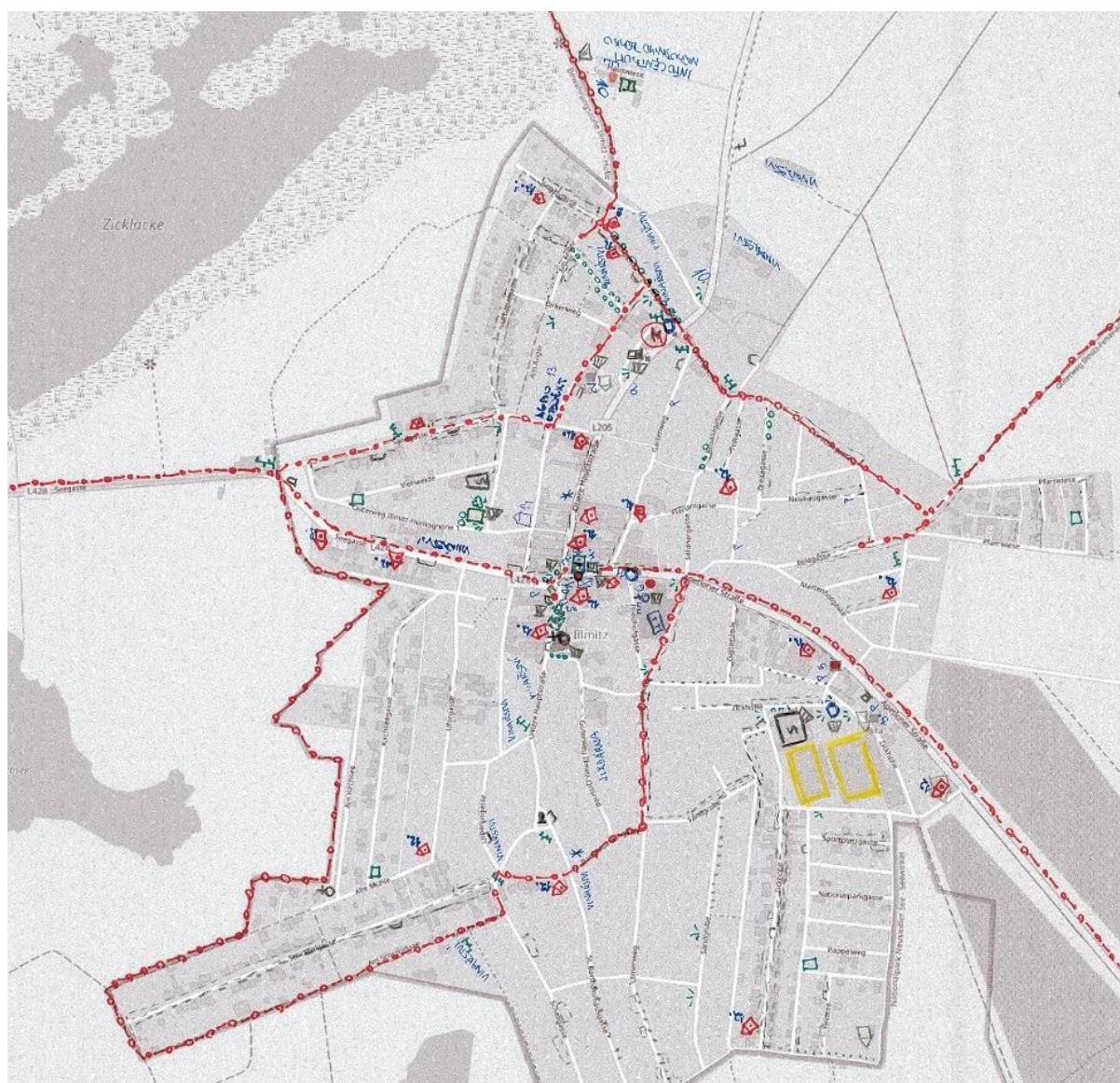
Obrázek 2: Značkový klíč pro mapy rozvojového potenciálu obce

občanská vybavenost	výbavení pro CR	dopravní infrastruktura	technická infrastruktura	zeleň v sídle	ostatní
škola (doplnit jaký typ)		zastávka BUS (doplnit frekvenci spojů, přístřešek?)	odpadkový koš	travnaté plochy, udržované (kosené), hřiště, dětské hřiště	brownfield (vč. typu)
úřad (vč. úředních hodin)		zastávka MHD (doplnit frekvenci spojů, přístřešek?)	nádoby na separovaný odpad (upřesnit typy)	soliterní větší strom (druh, stář) průměr nad 80 cm	suburbánní typ výstavby
pošta (vč. otevírací doby)		zastávka ČD (doplnit frekvenci spojů)	Sběrný dvůr či jiné zařízení na odpad	předzahrádky u domů a staveb (ne předzahrádky před hospodou)	
obchod (doplnit otevírací dobu)		veřejná parkovací místa (kolik, zpoplatněná?)	technická opatření na vod. tocích (plochách)	kultúrně záhonny a výzdoba obce	
hospoda, kde se nevaří (doplnit otevírací dobu)		vyhrazená parkovací místa (kolik)		keře vysazené, kultivované, doprovodné	
hospoda, restaurace s jídelnem (doplnit otevírací dobu) vč. předzahrádky		neoficiální parkování (pro kolik aut?)		řínová stromofauna - aleje	
dětské hřiště		chodník x chybějící chodník		veřejný (solovéřejný) park, zahrada, sad	
hřiště pro dospělé (např. posilovadlo)		cyklostezka, cyklotrasa, stojany pro cyklisty a kolik a s čím		Památný, strom, alej, skupina, strom vhodný k ochraně	
sportoviště		příčné prahy nebo jiná zpomalovadla		historická zahrada nebo sad (farmi, obecní, apod.)	
kostel, hřbitov, kaple, zvonice, mlýn, křížky malé/velké - Boží muka		lavice, kryté posezení pro poutníky		zajímavá výsadba, scénérie, zahrada	
historický objekt (upřesnit)		čerpací stanice PHM (otevírací doba)			
zdravotnická zařízení (upřesnit: jací lékaři + ordináční hodiny)			požární nádrž		
pož. zbrojnice		pěší turistické trasy	Potenciální nebezpečné místo		

Zdroj vlastní

V rámci mapovacích prací byla na základě výše uvedeného jednotného klíče vytvořena pro každou obec mapa rozvojového potenciálu obce. Jako příklad uvádíme mapu obce Illmitz.

Obrázek 3: Mapa rozvojového potenciálu obce Illmitz

1	Minerální pramen St.Bartoloma vs Quelle	pramen minerální vody	otvírací doba	PO-SO 04:30-22:30
2	Spar	Malobchod	otvírací doba	PO-SO 6:30-19:30
3	Billa	Malobchod	otvírací doba	PO-PÁ 7:15-19:30 SO 7:15-18:15
4	Informační centrum	Infocentrum pro návštěvníky Illmitz	otvírací doba	PO-PÁ 08.00-12.00 13:00-16.30 SO 9.00 - 12.00 13.00-16.00 NE+SV 09.00-12.00
5	National Park kino	dobové filmy v němčině	otvírací doba	PO-NE 11:00-00:30
6	Puszta Schöne	tradiční restaurace	otvírací doba	PO-NE 11:00-23:00
7	Radnice	Radnice postavena v roce 1958	otvírací doba	PO-PÁ 08:00.-12:00 13:00-16:30
8	LandGasthaus Karlo	Koně, jízárna		
9	Půjčovna kol			
10	Půjčovna elektrokol			
11	BUS zastávka	autobus linka číslo 290		
12	Hotely ILLMITZ	počet hotelů 17 - nejstarší hotel - Hotel National Park	cenové rozmezí	183-4380 Kč za noc /dvoulůžkový pokoj/
13	AGRO družstvo	družstvo na zpracování chřestů		4380 Kč za noc / dvoulůžkový pokoj/
14	Trh ovoce a zelenina	prodej místní ovoce a zeleniny		

Zdroj: vlastní zpracování

3. Rozvojový potenciál mapovaných obcí

Pro zjišťování rozvojového potenciálu vybraných obcí byli studenti rozděleni do skupin po 3-5 výzkumnících. Každá skupina nejprve provedla screening informací o obci dostupný z veřejných zdrojů, zejména z internetových stránek regionu a obce samé. Zjištěné údaje studenti zaznamenávali do předem připraveného formuláře, který byl rozdělen na následující části: 1) *Základní informace o obci* s podsekcemi: základní údaje, historický vývoj obce, bydlení a bytová zástavba, pracovní příležitosti - výroba/zemědělství, občanská vybavenost, vybavení pro cestovní ruch, dopravní infrastruktura, technická infrastruktura, zeleň v sídle a ostatní např. brownfields. 2) *SWOT analýza* a 3) *Návrh rozvojových opatření*. V rámci terénního cvičení byl stanoven tzv. „mapovací den“, a to konkrétně 21. 6. 2018, kdy studenti prováděli standardní urbanistické průzkumy tj. pěšky procházeli územím obce v době 9 -17 hodin a do předpřipraveného formuláře a mapy (viz výše) zaznamenávali stav jednotlivých funkčních složek v obci, porovnávali reálnou situaci s obrazem obce, který měli předem připravený z její (převážně internetové) prezentace a vyhodnocovali rozvojové problémy a další potenciál. Veškerá svá mapování a postřehy zároveň důkladně fotodokumentovali. Následně studenti data sumarizovali, jak v mapové části (finální mapa každé obce byla zpracována v rámci následujícího času v rámci terénního cvičení), tak i v části textové, kde se zejména soustředili na skupinové vytvoření SWOT analýzy a návrhu možných rozvojových opatření. Součástí terénního cvičení byla i prezentace výsledků mapování, představení SWOT analýzy a navržených rozvojových opatření. Jednotlivé skupiny pak vedly diskusi o stavu a možnostech obce jak mezi sebou, tak i s přítomnými akademickými pracovníky. Na základě zjištěných informací a po korekci v rámci společné odborné diskuse pak jednotlivé skupiny dopracovaly úplnou zprávu o stavu a možnostech rozvoje jimi zpracovávané obce formou „seminární práce“ cca ve 14-ti denním horizontu. Tyto seminární práce se pak staly podkladem pro níže uvedený souhrn stavu a rozvojového potenciálu mapovaného území.

3.1. Illmitz

Základní informace o obci

Bytová zástavba se sestává z převážně dvoupodlažních rodinných domů a činžovních domů. V centru města, zejména okolo pěší zóny je zástavba až třípodlažní a domy mají v přízemí nebytové jednotky s obchody či službami. V centru i širším centru města spolu jednotlivé domy sousedí a vytváří jednolitou zástavbu se zahradami a dvorky do zadní části pozemku, dále od ulice. V okrajových částech města je bytová zástavba již rozvolněná se samostatně stojícími rodinnými domky a zahradami okolo celého domu. Město je ušetřeno výstavby moderních bytových či velkých panelových domů. V jižní a severní části města je patrná nová okrajová suburbánní zástavba, tvořena rodinnými domy. V nové zástavbě je nedostatečná občanská vybavenost. Zcela chybí malé obchody, služby a restaurace. Lze zde nalézt pouze malá dětská hřiště. V jižní části Illmitzu, kde je suburbánní zástavba rodinných domků smíchána se začínajícími zemědělskými areály a vinařstvími, absentují v některých okrajových částech i chodníčky. Kromě tradičního zemědělství se jednou z rozhodujících oblastí ekonomiky Illmitzu a celé zdejší spolkové země v posledních letech staly služby, zejména ve sféře cestovního ruchu. (illmitz.co.at, gemeinde-illmitz.at)

Návrh rozvojových opatření

Město Illmitz má určitě potenciál v rozvoji cestovního ruchu. Cílem města by měl být další rozvoj kulturního, sportovního a společenského života. Kraj Burgenland je protkán cyklostezkami a samo město nabízí několik možností ubytování. Do budoucna by bylo dobré se zaměřit na rozvoj služeb pro návštěvníky a jejich lepší informovanost a využít i toho, že zde

sídlí informační a prezentační centrum NP Neusiedler See – Seewinkel, které je velkým magnetem. Návštěvníkům může město nabídnout celou řadu zajímavostí, neboť Illmitz je součástí největší vinařské oblasti Rakouska, kde se pěstuje réva pro přívlastková vína. Zvážit by se proto měla možnost zbudování vinné stezky, vzhledem k pěstování kvalitní révy a velkému počtu vinoték i malých místních vinařství. Dále je možné zbudovat odpočinkovou zónu/odpočinkové místo pro cyklisty s informační tabulí o místních možnostech a/nebo více cílit na potenciál možnosti koupání a odpočinku u jezera, možnost přepravy na protější břeh do města Mörbisch. Doprava do místního přístavu na jezeře (trajektu pro cyklisty) a k ptačím vybaveným lokalitám a na různé stezky parku je zde dobře organizována a v sezóně je na hranici únosného využití struktur. Preferována je tu zejména cyklodoprava a elektromobily.

3.2. Fertöd - Sarród

Základní informace o obci

V obou obcích jsou převážně solitérní venkovské domy s předzahrádkou. V centru obce Sarród se jedná o starší zástavbu a některé historicky cenné objekty tradičních „bílých domků“. V centru obce Fertöd jsou patrové řadové domy s komerčními prostory v přízemí. V obci Fertöd – části Süttör jsou převážně tradiční venkovské domy, pouze v ulicích za kostelem sv. Ondřeje se nacházejí bytové a panelové domy. Na zaměstnanost v regionu má významný vliv blízkost Rakouska. V oblasti pracují v obchodech převážně starší lidé bez větší znalosti cizích jazyků. Naopak v příhraničních rakouských městech jsme zaznamenali mladší zaměstnance mluvící německy s maďarským přízvukem. Významným poskytovatelem pracovních příležitostí je zámek Esterházy, který nabízí pracovní příležitosti v oblasti turistického ruchu, péče o zahrady a parky, ostrahu a průvodcovství. Součástí zámku je 4 hvězdičkový hotel, který taktéž skýtá další pracovní příležitosti. Na území obce Sarród je nižší koncentrace občanské vybavenosti. Obyvatelé mají možnost využívání občanské vybavenosti v sousedním Fertödu. Díky příhodné poloze v blízkosti Národního parku Neziderské jezero je místo turisticky vyhledávanou lokalitou, a to zejména ornitology, protože břehy jezera zarostlé rákosem nabízí hnízdění pro mnoho druhů vodních ptáků. Pro cyklisty, kteří netouží po extrémních výkonech, jsou atraktivní převážně rovinaté cyklostezky kolem jezera a s nimi spojené cyklostezky. (fertod.hu, sopron.hu a eszterhaza.hu)

Návrh rozvojových opatření

Obci by jistě prospěl příliv zahraničních investic a dotací, stejně tak jako vyšší propagace lokalit a atraktivita ve vztahu k ochraně krajiny a přírody, a zvýšení kvality v informovanosti a prezentaci parku – např. interaktivní prvky v centrále národního parku (nevyužitá je celkově i idea Zeleného pásu a jeho návazností, stejně jako prezentační možnosti v budově správy parku. Potřebná by rovněž byla revitalizace několika vyčnávajících brownfieldů v oblasti okolí zámku Esterházy. Vhodná by byla i výstavba polikliniky a léčebny dlouhodobě nemocných s potenciálem získání zahraniční klientely stejně tak jako propagace lokálních „lidových“ trhů na podporu cestovního ruchu a propagace místních specialit (klobásy, papriky, vína, apod.). Z hlediska rozvoje lidských zdrojů by byla vhodná výuka evropsky významných jazyků pro účely dalšího rozvoje turismu v souvislosti s cestovním ruchem (angličtina, němčina). V oblasti infrastruktury pak doplnění silničních komunikací nebo cyklostezek, v místech, kde v současnosti chybí. Z urbanistického hlediska chybí koncepční řešení umístění cyklostanů, odpadkových košů, informačních tabulí, turistických a cyklistických značení, které by rovněž bylo vhodné zlepšit. Prezentačně je zde potlačena zmínka o železné oponě a následném vzniku Zeleného pásu.

3.3. Hegykő

Základní informace o obci

Na území obce Hegykő se nachází především rodinné domy. Nejčastější zástavbu představují jednopatrové domy a domy s přízemní konstrukcí. Obec spolupracuje se zemědělským družstvem, jehož hlavním profilem je chov hospodářských zvířat a pěstování rostlin, jedná se například o kukuřici, celer, okurky a cibuli. Mezi další pracovní příležitosti v obci patří uplatnění ve službách provozovaných obcí, v nedaleké mateřské nebo základní škole, v knihovně, na obecním úřadě nebo na poště, jejíž součástí je také malé infocentrum. V obci se nachází mnoho provozoven služeb souvisejících s lázeňstvím – místními lázněmi. Jedná se například o salóny krásy, kadeřnictví nebo thajské masáže. Jako jedna z největších možností pracovního uplatnění se jeví především areál lázní, kde jsou stravovací, ubytovací zařízení a kemping s ním potřeba kuchařů a číšníků. Dále jsou potřeba také technické, úklidové, administrativní a provozní pozice související s chodem a údržbou lázní. Součástí lázní je plavecký bazén (3x), provozování šaten, restaurace, okénka s občerstvením, prodejna oblečení (šaty, sukně, halenky, plavky) a nabídka kvalifikovaných masérských služeb, kde se lze pracovně uplatnit. Další významnou pracovní příležitostí v obci je provozovna místní palírny. Hegykő disponuje odpovídající úrovni občanské vybavenosti na celém území obce. Cestovní ruch tvoří každodenní součást dění uvnitř obce Hegykő a soustřeďuje se především na lázeňství, ubytování a cykloturistiku. Oblast lázeňství se v obci soustředí na lázně Sára Termál, kde je možné celoroční koupání v termální vodě. (hegyko.hu, saratermal.hu)

Návrh rozvojových opatření

Perfektní příležitost pro další rozvoj obce, zviditelnění regionální historie a zvýšení objemu turistické pozornosti představuje revitalizace brownfieldu, který ztělesňuje chátrající budova bývalé školy nacházející se v těsné blízkosti kostela u hlavní ulice. Vzhledem k historii koexistence římské a keltské civilizace v okolí obce Hegykő se nabízí možnost rekonstrukce zmíněného objektu a jeho znovuvyužití jako muzea a naučného centra. Historie střetu římské a keltské kultury není v bezprostřední blízkosti propagována a dostupných informací je i na internetu minimum. Centrum pro zprostředkování informací o keltském a římském osídlení oblasti by mohl podnítit nejenom cestovní ruch, ale i kulturně historický význam místa v regionu.

V obci je v minimální míře využívána solární energie u soukromých objektů. Díky termálním pramenům je však v Hegykő možno využít geotermální energie. Obec by mohla využít existující rozvody potrubí pro vedení termálních pramenů a používat teplo jako další zdroj energie. Zamezilo by se tak i zbytečnému vynakládání zdrojů na ochlazování horkých pramenů a ztrátě tepelné energie. V letošním roce začala maďarská vláda poskytovat dotace na využívání tohoto typu energie soukromým subjektům. Obec jako veřejný objekt by mohla využívání geotermální energie spolufinancovat například z evropských fondů pro regionální rozvoj.

V současnosti je lázeňský cestovní ruch Hegykő zaměřen především na rakouskou klientelu a domácí obyvatelstvo. Pro turisty neznalé maďarštiny nebo němčiny je celkem obtížné najít základní informace o lázeňském středisku. Bylo by vhodné, aby se alespoň lázně otevřely možnosti návštěv širšího spektra hostů a poskytly své propagační materiály ve větším množství jazyků. V zázemí lázní měl vzniknout ubytovací apartmánový komplex, myšlenka zůstala naplněna jen zčásti a developerský projekt ztroskotat na nedostatku klientely.

3.4. Frauenkirchen

Základní informace o obci

Zástavba města sestává z rodinných domů, které mají převážně 2 podlaží. Nej hustější zástavba se nachází v blízkosti centra. V jihozápadní části města je patrná nová zástavba, kterou tvoří rodinné domy. Jedná se o klasickou formu suburbanizace, kdy se jednotlivé domy rozšiřují do zemědělské plochy. Tyto rodinné domy jsou nové, dům má svou zahrádku uvnitř prostoru ohraničenou ploty, zelení a předzahrádkami. Prostory zeleně jak v rámci obydlí, tak v jeho okolí jsou velmi udržované.

Frauenkirchen patří mezi města s rozsáhlým komerčním a obchodním vybavením. Jedná se o spádovou obec okolních menších městeček. Nejrozšířenější je v místě plošné zemědělství, které je velmi specifické a tvoří páteř pracovních příležitostí, zejména vinařství. Významnou část pracovních příležitostí tvoří turismus a cestovní ruch. S tímto jsou spojeny pracovní příležitosti různé ubytovací a gastronomické služby, které město poskytuje v hojném množství, velmi rozšířené je zde poskytování privátních ubytování v soukromí.

Občanská vybavenost města Frauenkirchen je na velmi dobré úrovni. Podél pěších zón se nacházejí drobné obchody se širokou nabídkou sortimentu od prodejny obuvi, oděvů, přes prodejnu elektriky, bicyklů, spotřebního zboží aj. Největší koncentrace obchodů nadnárodních řetězců je soustředěna do obchodní zóny na okraji města. Nelze zde opominout barokní klášter v Frauenkirchen s Golgotou a dalším historickým vybavením, kde začíná pěší zóna městečkem. (Kapeller, Romako, 2015, burgenland.org.at, neusiedlersee.com)

Návrh rozvojových opatření

Dle výsledků průzkumu obce by bylo vhodné se zaměřit na některá témata, která by mohla podpořit příznivý rozvoj obce. Jde zejména o lepší informovanost a propagaci místních nových termálních lázní (lepší, především a výraznější značení), návštěvník po příjezdu do města musí získat informaci o přítomnosti a službách nedalekých lázní. V tomto případě by mohly spolupracovat obce mezi sebou a sdílet ubytovací kapacity, informační centra (- tabule s fotografiemi, brožury, prospekty, aj.). Dále by bylo vhodné zlepšit vybavení odpadkovými koši po celé obci, vybudovat cyklostezky a kultivované pěší spojení města s lázněmi (cyklostezka je převážně vedena podél hlavní komunikace z obce na jih, nikoli však k přímo k lázním) a poskytnout návštěvníkům více informací z historického vývoje a zrekonstruovat původní sportovní areál, který v současné podobě chátrá. Nedílnou součástí rozvoje obce by mělo být i obnovení lázeňské kultury také ve městě (např. vodní zdroj v centru), město je během dne „rozpálené“, mohlo by se zde vybudovat více odpočinkových stinných ploch se zdrojem minerální vody (pítka). Bylo by příhodné rehabilitovat podobu lázeňského města - jediného na rakouské straně Neziderského jezera.

3.5. Mörbisch am See

Základní informace o obci

Mörbisch am See se rozkládá na mírně zvlněném terénu, zástavbu tvoří kompaktní sídla venkovského typu. Původním tvarem obce byla ulicovka, došlo však k rozšíření na hustší síť převážně pravoúhlých ulic. Hlavní ulicí je Hauptstrasse, která je po celé své délce lemována upravenými rodinnými domy se světlými fasádami. Na tuto ulici přiléhají malé boční uličky, které jsou dlážděné a místní obyvatelé zde mají zařízené posezení a soukromé klidové zázemí. Převládá zemědělské využití půdy, zejména v oblasti vinařství. Tento fakt se promítá i ve znaku obce v podobě rostliny vinné révy, která porůstá věž kostela.

Další pracovní příležitosti se vyskytují v oblasti služeb, které se soustředí zejména do centra obce, nejvíce kolem hlavní ulice Hauptstrasse. Jedná se o kadeřnické a kosmetické služby,

kavárny, penziony, potraviny, drobné obchody s oblečením, vinné sklípky, květinářství, služby v pohřebnictví, hotely. Služby se soustředí především na turistický ruch. V samotném centru obce je velice dobře vybavené obecné informační centrum, kde jsou poskytovány mapy a materiály obce a z jejího blízkého okolí. V obci je přítomna veškerá potřebná občanská vybavenost - obecní úřad, informační centrum, policejní stanice, pekárna, prodejna potravin, řeznictví, specializované prodejny s vinařskými potřebami, lékárna, pošta. Obci dominuje frekventovaný jezerní přístav, který je využíván především pro turisty. Pro místní obyvatele přístav představuje především pracovní příležitosti. (burgenland.info, moerbischamsee.at)

Návrh rozvojových opatření

Do budoucna by obec mohla zavést pravidelnou kyvadlovou dopravu s ekovláčkem (momentálně diesel bus-vlak) na trase Maďarsko – Rakousko, ke které by byly dostatečné informační cedule. Obecně by se obec mohla zlepšit v informovanosti – rozšíření ukazatelů, informačních tabulí, vícejazyčných brožur a map, apod.

V obci se nachází volně zasíťované pozemky, které by mohly být využity k rozšíření zástavby, ať už k bydlení nebo dalším službám.

Další návrh na zlepšení je v oblasti rozvoje cestovního ruchu, a to zvýšení možnosti půjčení jízdních kol. Také by mohla být zřízena hromadná kyvadlová doprava z centra Mörbische do přístavu.

3.6. Fertörákos

Základní informace o obci

V obci Fertörákos se objevují rodinné domky, které jsou zejména podél hlavní ulice, a mají často předzahrádky před svými domy, které jsou, vzhledově upravené. Hlavní zemědělskou činností je ve Fertörákos vinařství. Je pestré a v podstatě totožné s rakouským Burgenlandem. Pro pěstování vína jsou ve Fertörákos ideální podmínky: mírné klima, rozmanitost vápnitých půd, ostré Slunce, bohaté srážky, pracovitost místních občanů ve vinařství.

Ač je obec poměrně malá nachází se zde dostatek restaurací a také vinárny. Také je zde několik obchůdků a to od smíšeného zboží, tabáku, železářství až po hudební potřeby. Dále jsou zde tři obchůdky se suvenýry a některé nečekané služby (holič). Cestovní ruch je v obci Fertörákos součástí každodenního života a velkým ekonomickým přínosem, který se neomezuje jen na památky a tradice, ale probíhají zde i koncerty vážné hudby v nově otevřeném bývalém „římském“ kamenolomu, kde se nachází památník Železné opony, naučná stezka a muzeum vývoje krajiny v Pleistocénu. Bohužel železná opona, ani Zelený pás zde nejsou více akcentovány. (fertorakos.hu)

Návrh rozvojových opatření

V obci by mělo dojít ke zlepšení - opravě a rozšíření silnic (někde i výhyben a točen), protože jsou opravdu ve špatném stavu (popraskané a nedostačující). Dále by bylo vhodné provést revitalizaci místních brownfields, což je jedna stará budova, která je dlouhodobě nevyužívaná a kde by bylo vhodné zřídit zařízení pro mladší generace, tak aby obec přitáhla mladé obyvatele z okolí a snížil se tak průměrný věk obyvatel. V obci se totiž vyskytuje zejména starší generace, původně žijící na hranici socialistického bloku do května 1989. Další možností je revitalizace staré základní školy u kostela např. na střední školu, chráněnou dílnu apod. V obci již jsou dvě základní školy, ale s ohledem na věkovou strukturu obyvatelstva se jeví jako naddimenzované. Vhodné by rovněž bylo v obci zřídit policejní stanici, pro bezpečnost lidí v obci nebo také pro turisty, kteří sem jezdí za zábavou i za sportem.

Závěr

Jedním z cílů práce bylo zároveň i srovnání městeček a vesnic na obou stranách hranice. Na základě tohoto srovnávání byly nalezeny společné rysy, ale také některé odlišné.

Společné rysy:

- Bohatá historická tradice a kulturní vývoj
- Velké množství historických památek
- Zemědělství na velmi vysoké úrovni, zejména pěstování vinné révy
- Velké množství cyklostezek na obou stranách
- Velké množství ubytovacích a stravovacích kapacit
- Občanská vybavenost je zejména základní
- Rychlá výstavba nových rodinných domů

Rozdílné rysy:

Ze srovnání v mnoha ohledech vyplývá, že rozvinutější je rakouská strana, která oproti maďarské vykazuje následující *pozitiva*:

- Velmi propracovaná technická infrastruktura (veškeré vedení je uloženo v zemi)
- Vysoká kvalita poskytovaných služeb
- Propracované půjčovny kol a elektrokol, včetně dobíjecích stanic
- Velmi dobře zřízená informační centra včetně rozsáhlého množství turistických a informačních materiálů, včetně map, dlouhé denní otevírací doby pro veřejnost
- Celé území je velmi upravené, čisté
- Velmi dobré školské a předškolní zařízení včetně dětských hřišť, MŠ, ZŠ, SŠ, sportovní školy a pobočka ekonomické fakulty jsou významnými možnostmi v rámci vzdělávání
- Kvalitní zdravotnické zařízení, včetně domů pro seniory a velké množství soukromých lékařů
- Kvalitní sportoviště, kterých je ve městě dostatečný počet
- Velmi dobře vybudovaná a fungující obchodní a komerční zóna, která zahrnuje spoustu obchodních zařízení, komerčních a obslužných center, tato zóna je umístěna na konci města mimo historickou a lázeňskou část
- Dopravní infrastruktura velmi kvalitně propracovaná, cestování bussem, vlakem, koly
- Na rozdíl od maďarské strany, cyklostezky nejsou vybudované podél silnic, ale jsou její součástí ve většině případů
- Dopravní a informační značení ve velkém počtu, velmi srozumitelné
- Třídění odpadu je na velmi vysoké úrovni, svoz se provádí většinou jednou týdně a nikde toto třídění není znatelné, veškeré třídění probíhá mimo veřejné prostory
- Velké množství ubytovacích kapacit hotel, penziony, apartmány, soukromí
- Poměrně značná výstavba nových rodinných domů – suburbanizace
- Ve městě se nenachází panelové obytné domy, pouze rodinná výstavba jedno a více generálních rodinných domů, které jsou ve většině případů 1 – 2 patrové
- Zabezpečení bezpečnosti v rámci místní a státní policie
- Okolí národního parku je velmi rozšířená a využívaná zemědělská a turistická oblast

Byla ale nalezena i negativa:

- Není dostatečné značení a informovanost o místních termálních lázních, které jsou postaveny spíše v luxusním stylu
- Nemají přímou vybudovanou cyklostezku tj. napojení z měst do lázní

- Propagace těchto lázní není dostatečná
- Na rozdíl od rozvinutých a cenově konkurenceschopných lázní na maďarské straně zde není volná WIFI
- Velké využívání přírodních zdrojů na hranici národního parku jsou rozesety stovky větrných elektráren, které poměrně značně ovlivňují ráz krajiny a ohrožují avifaunu parku. Na jedné straně environmentálně šetrná výroba elektřiny, na druhé tato výroba energie úplně mění ráz krajiny a v neposlední řadě i důsledně likviduje krajinný ráz činností těchto obřích polí větrných elektráren ve dne i v noci(!).
- Velká většina všech materiálů hlavně v rodném německém jazyce
- Nikde nejsou na silnicích zpomalovací pruhy ani jiná zpomalovací zařízení, nejsou ani v těsné blízkosti škol, školek ani sportovních hřišť.

V celkovém kontextu území přinesl výzkum studentů v terénu poměrně zajímavé výsledky a rozhodně odlišné od toho co tým připravující výzkum očekával. Jako zásadní lze spatřit, že ani jedna strana hranice na původní „Železná opona“ si neuvědomuje do důsledků handicap, který uzavření hranic na cca 33 let udělalo a také nedokáže otevření prostoru zhodnotit.

V samotném důsledku bylo Neziderské jezero pro obyvatele Rakouska „koncem světa“ a město Morbisch (přístav na jezeře na hranicích) byl posledním akceptovatelným místem k návštěvě. Oblast tedy byla po dlouhá léta víceméně uzavřenou lázeňskou a sportovní enklávou, kde projížďku po spodní-j jižním okraji jezera nahrazovala loď do Illmitzu. Skutečně zde fungovala jakási hráz socialismu.

Na druhou stranu v Maďarsku oblasti podle jezera a Ráába kanál byly spíše vojensko-politickými enklávami pro stokrát prověřené soudruhy a nikoliv místem pro návštěvníky, navíc ještě přírody. Po pádu železné opony se část oblasti vysídlila a revitalizovala a dosídlovala jen pomalu. První skutečně přeshraniční cyklostezka začala fungovat až v letech 2013-2014, kdy se propojila přes pole, železniční trať a kanál Rakouská síť s Maďarskou. Oživování pamětihodností škol většinou ruku v ruce s rozpadem jiných struktur (kasino a Naturkemping u Fertodu). Nebylo jasné kdo je nositelem turismu a jak se mají nastavit služby a tento stav i přes lokální zdražování trvá dodnes.

Sečteno podtrženo, obyvatelstvo obou stran je bohužel poněkud dezorientováno otevřenými hranicemi a proto přistupuje k cestování a poznávání protější strany s rezervou a se zistnými úmysly. Jde tedy zejména o práci a dovoz materiálu a zboží nebo služeb z jedné strany na druhou a poznávání krás obou stran se věnují zejména hosté z větší vzdálenosti – Holanďané, východní Němci, Rakušané z jiných regionů a nebo Češi a Slováci, případně i Poláci, kteří levné lázně už objevili. Paradoxně se tedy rozrůstají přímé služby a nikoliv servis spojený s přírodou a parky. Zelený pás Evropou v území není vůbec dobře nebo jinak prezentován a místní Rakušané se o dění mimo svou obec příliš nezajímají. Lázně St. Martin ve Frauenkirchen jsou působivé, ale snobské a nemají přímou dopravu do Vídně, proto jejich navštěvovanost klesá a není jasná jejich transformace na jinou klientelu, jako např. Laa ad. Thaya, kde došlo k přizpůsobení nabídky.

Ukázalo se tedy, že i 29 let po pádu železné opony tato pomyslná hranice nepadla a otevření hranic samo zázrak nezpůsobí, zásadním je budování přeshraničních společenských komunit, společná práce na obou regionech a to se zřejmě příliš nepovedlo.

Použité zdroje:

BUZAN, Tony. *Mentální mapování*. 2007. Vyd. 1. Praha: Portál, 165 s. ISBN 978-80-7367-200-3

Esterházy-kastély [online]. Maďarsko [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://www.eszterhaza.hu/sk/galeria>

Fertöd [online] Fertöd [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://www.fertod.hu/>
Frauenkirchen Burgenland.info [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://burgenland.org.at>

Fertőrákos [online] Fertőrákos [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://www.fertorakos.hu>

Hegykö [online] Hegykö [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <https://hegyko.hu/hegyko/hegyko-tortenelme>

Informační web města Illmitz. *Informace pro turisty* [online]. [citováno 2018-07-18]. Dostupné z: https://www.illmitz.co.at/fileadmin/redaktion/downloads/sonstige/gaesteinformation_2018.pdf

KAPELLER Vera, ROMAČO, Marlene. *Po stopách minulosti v pohraničnej oblasti severný Burgenland a Bratislava, vily hrady zámky*, Inštitút pre výzkum mesta a regiónu, Rakúska akadémia vied Viedeň 2015

Mörbisch am See [online].Burgenland.info [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <https://www.burgenland.info/hu/ort/46/moerbisch-am-see.html>,

Mörbisch am See [online] © 2018 Tourist Information Mörbisch [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <https://moerbischamsee.at/home-en.html>

NATIONALPARK NEUSIEDLER SEE – SEEWINKEL, NATIONALPARK HISTORY [online] [cit. 2012-04-25] Dostupné z: <http://www.nationalpark-neusiedlersee-seewinkel.at/en/dernationalpark/entstehungnp.html>

Oficiální stránky města Illmitz. [online] Illmitz [citováno 2018-07-18]. Dostupné z: <https://www.gemeinde-illmitz.at/>

PÁNEK Jiří a PÁSZTO, Vít. *Pocitové mapy v plánování měst a regionů* in Regionální rozvoj mezi teorií a praxí (4)2016, str. 48-63 [online] [cit. 28.6.2017] Dostupné z: http://www.regionálnírozvoj.eu/sites/regionálnírozvoj.eu/files/2016_04_cele_cislo.pdf

RAPANT, Petr. *Družicové polohové systémy* [online]. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2002 [cit. 2008-08-23]. ISBN 80-248-0124-8 Dostupné z: http://gis.vsb.cz/Publikace/Knizni_Publikace/DNS_GPS/DNS_GPS.pdf

RWeait [online] OSM Foundation, 12.9. 2012 [cit. 21.11.2018] <https://blog.openstreetmap.org/2012/09/12/openstreetmap-data-license-is-odbl/>

Sára termál [online] Sára termál [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://www.saratermal.hu/szallas-szallashelyek>

Sopron régió [online]. Sopron [cit. 2018-07-05]. Dostupné z:
<http://turizmus.sopron.hu/en/issues/>

St. Martins. Therme Lodge [online] St. Martins [cit. 2018-07-05]. Dostupné z:
<http://www.stmartins.at>

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a PONDĚLÍČEK, Michael. *Metodika vyhodnocování udržitelného využití území pro potřeby územního plánování* [online]. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi, 2012, 72 s. [cit. 2017-03-28]. ISBN 978-80-904671-9-4. Dostupné z :
www.civitas-group.cz/soubory/Metodika_RURU_a_VURU_F_web.pdf

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, PONDĚLÍČEK Michael. Možnosti rozvoje specifického území matečnického Krasu ve Slovinsku in *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké conference Region v rozvoji společnosti 2017*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. Str. 869-877

Urlaub am Neusiedler See [online].Burgerland.info [cit. 2018-07-05]. Dostupné z:
<https://www.neusiedlersee.com/>

Ústav územního rozvoje. *Pořizování aktualizací územně analytických podkladů obcí a krajů*. 2016-09-08 online [cit. 2016-03-06]. Dostupné z : http://www.mmr.cz/getmedia/32b39c20-74b5-4134-a56f-dd3275623108/2016_V_09_Metodika-UAP.pdf?ext=.pdf

Ústav územního rozvoje. *Principy a pravidla územního plánování*. 2017-02-21 online [cit. 2017-03-01]. Dostupné z : <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/pap-komplet-pro-tisk-2017.pdf>

Autoři mapování jednotlivých částí:

Illmitz: Bc. Pavla Nováčková, Bc. Kateřina Hamouzová a Bc.Radomír Němeček
Fertöd – Sarród: Bc. Dita Eyblová, Bc. Marion Lipoldová, Aneta Jurčíková, Bc. Kristýna Štupková
Hegykö: Bc. Michaela Kalčíková, Bc. Jana Kostková, Bc. Ludmila Křikavová, Alžběta Vítová
Frauenkirchen: Bc. Lenka Baštová, Bc. Irena Malíková, Bc. Beáta Hanousková
Mörbisch am See: Bc. Veronika Doušková, Bc. Radek Frola, Bc. Miroslav Novotný, Bc. Lenka Pešková, Bc. Kristýna Richterová
Fertőrákos: Bc. Daniela Zamrzlová, DiS, Barbora Jirasová, Sandra Šilerová, Tereza Janklová